

TÜRÜK

2020, Yıl/Year: 8, Sayı/Issue: 21, ISSN: 2147-8872

TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / *Date of Received*: 20.05.2020

Kabul Tarihi / *Date of Accepted*: 26.06.2020

Sayfa / *Page*: 114-131

Research Article / Araştırma Makalesi

Yazar / *Writer*:

Dr.Öğr. Üyesi Yavuz KÖKTAN

Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili Bölümü Öğretim Üyesi
ykoktan@sakarya.edu.tr

KOSOVA – GİLAN TÜRK HALK KÜLTÜRÜNDE DOĞUM

Öz

Kosova, küçük bir yüz ölçüme sahip olmasına rağmen, Balkanlarda önemli bir konuma sahiptir. Coğrafi konum olarak, Avrupa kıtasının güneyinde bulunur ve Balkan yarımadasının kuzeybatısında yer alır. Türkiye ile batı Avrupa ülkeleri arasında köprü görevini görür. Kosova, Sırbistan'ın güney batısında bulunan ve Karadağ, Arnavutluk ve Makedonya ile sınır komşusu olan bir bölgedir.

Kosova'daki etnik yapı Eski Yugoslav Cumhuriyeti'nin tamamını kapsayan etnik mozaik ile çok büyük benzerlikler içermektedir. Eski Yugoslav Cumhuriyeti içerisindeki Boşnaklar, Hırvatlar, Sırlar, Arnavutlar ve Karadağlılar bir arada yaşıyor ise, aynı durumla Kosova'da da karşılaşmaktadır. Kosova'da yaşayan Türk nüfus Prizren'de ve Prizren'e bağlı Mamuşa köyünde yoğunlaşmıştır. Ayrıca Priştine, Mitroviça, İpek ve Gilan'da da Türkler yaşamaktadır

Gilan; Kosova'nın doğusunda yer alır. Arnavutların çoğunlukta olduğu şehirde aynı zamanda Türkler, Sırlar ve Romlar yaşamaktadır. Ayrıca Gilan'a bağlı Doburçan köyünde de Türkler yaşamaktadır. Kosova'da yaşayan Türkler kurmuş oldukları sivil toplum kuruluşlarının çatısı altında kimliklerini ve kültürel değerlerini muhafaza etmek için yoğun çaba sarf etmektedirler.

TÜRÜK

Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi

2020, Yıl 8, Sayı: 21

Issn: 2147-8872

Araştırmamızın amacı, insan hayatının ana geçiş dönemlerinden ilki olarak nitelenen doğum ile ilgili olarak Kosova'nın Gilan şehrinde yaşayan Türklerin uzun yıllar boyunca yaşatmaya çalıştıkları geleneksel uygulamaları tespit etmek, kaynağını araştırmak ve bunlara bağlı olarak yapılan pratikleri ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Kosova, Gilan, Halk, Kültür, Doğum

BIRTH TRADITION IN KOSOVA-GILAN TURKISH FOLK CULTURE

Abstract

Although Kosovo has a small area, it has an important position in the Balkans. Geographically, it is located in the south of the European continent and in the northwest of the Balkan Peninsula. It is a bridge between Turkey and Europe. Kosovo is a region in southwestern Serbia bordering Montenegro, Albania and Macedonia.

The ethnic structure in Kosovo is very similar to the ethnic mosaic that covered the entire Yugoslav Republic. If Bosniaks, Croats, Serbs, Albanians and Montenegrins live together in the former Yugoslav Republic, the same situation can be found in Kosovo. The Turkish population living in Kosovo focuses on Prizren and the village of Prizren in Mamusa. Turks also live in Pristina, Mitrovica, İpek and Gilan.

Gilan; is located in the east of Kosovo. Turks, Serbs and Roms also live in the city where the Albanians form the majority. Turks also live in the village of Doburcan, which is linked to Gilan. The Turks living in Kosovo are making great efforts to preserve their identity and cultural values under the umbrella of the non-governmental organizations they founded.

The purpose of our research is to identify the traditional practices related to the birth of Turks living in the city of Gilan in Kosovo, which are considered to be the first of the most important transitional periods in human life for many years, to examine the source and those practiced accordingly to uncover practices.

Key Words: Kazan Tatars, Symbolism of Numbers, Mythology, Folk Culture, Cultural Identity.

Giriş

Balkanlar tarih boyunca tüm medeniyetlerin ilgi odağındaki bir coğrafya olmuştur. Kosova ise coğrafi konumu nedeniyle Balkanlar'ın düğüm noktasını teşkil etmektedir. Bu bölgeye hakim olan medeniyet Asya Avrupa arasındaki boğazlar üzerinden en kısa geçiş yolunu kontrol edebilmiştir. Yüzyıllar boyunca Asya ve Avrupa arasında süregelen savaşlar Balkanlar'ın ve Kosova'nın kritik bir nokta olarak önemini arttırmıştır. Tarih boyunca sürekli el değiştiren bu coğrafya, üzerinde yaşayan her topluluğun derin izlerini ve kültürel inceliklerini tüm güzelliği ile ortaya çıkarmaktadır. Güzelliklerinin yanı sıra, birçok hakim unsur tarafından bir önceki toplum değerleri kültürel yapısı tahrip edilmiştir. Genellikle homojen, saf ve tek etnik guruba ait bir Kosova yaratmaya dönük

projelerin tamamı boşa çıkmıştır. Bu projeleri hayata geçirmek adına yapılan baskılar ve uygulanan şiddet ters teperek, daha kuvvetli, ters yönlü şiddet olaylarını tetiklemiştir. Tito'nun kurmuş olduğu Yugoslavya Cumhuriyeti, 6 cumhuriyet ve 2 özerk bölgeyi içermekteydi. Bosna-Hersek, Hırvatistan, Makedonya, Karadağ, Sırbistan ve Slovenya Cumhuriyetleri ile Kosova ve Voyvodina özerk bölgelerini kapsayan Cumhuriyetler ve toplam 20 ulusal azınlıktan oluşmaktaydı. Diller, kültürler, gelenekler ve tarihler bileşimi olarak Osmanlı İmparatorluğu'na benzeyen bu yapıya sahipti (Önen, 2006, s.26-60).

Kosova, küçük bir yüz ölçüme sahip olmasına rağmen, Balkanlarda önemli bir konuma sahiptir. Coğrafi konum olarak, Avrupa kıtasının güneyinde bulunur ve Balkan yarımadasının kuzeybatısında yer alır. Türkiye ile batı Avrupa ülkeleri arasında köprü görevini görür. Kosova, Sırbistan'ın güney batısında bulunan ve Karadağ, Arnavutluk ve Makedonya ile sınır komşusu olan bir bölgedir. Metohiya bölgesi ile beraber Kosnic olarak anılır. Kosova, kelime olarak "kuş ovası" anlamına gelmektedir ve Balkanlara yapılan Osmanlı öncesi Türk göçlerinden kalma bir isimdir. Metohiya ise Yunan kökenli bir kelime olup "manastır ve kiliseler bölgesi" anlamına gelmektedir. (Malcolm, 1999, s.24-26).

En büyük yerleşim merkezi başkent Priştina olan Kosova'daki etnik yapı Eski Yugoslav Cumhuriyeti'nin tamamını kapsayan etnik mozaik ile benzerlikler içermektedir. Eski Yugoslav Cumhuriyeti içerisindeki Boşnaklar, Hırvatlar, Sırpçlar, Arnavutlar ve Karadağlılar bir arada yaşıyor ise, aynı durumla Kosova'da da karşılaşmaktadır. Kosova'da yaşayan Türk nüfus Prizren'de ve Prizren'e bağlı Mamuşa köyünde yoğunlaşmıştır. Ayrıca Priştine, Mitroviça, İpek ve Gilan'da da Türkler yaşamaktadır. Burada yaşayan Türkler kurmuş oldukları sivil toplum kuruluşlarının çatısı altında kimliklerini ve kültürel değerlerini muhafaza etmek için yoğun çaba sarf etmektedirler.

Gilan ismi Arnavutça Gjilani veya Gjilan, Sırpça Gnjilane şeklinde ifade edilmektedir. Kosova'nın doğusunda yer alır. Arnavutların çoğunlukta olduğu şehirde aynı zamanda Türkler, Sırpçlar ve Romlar yaşamaktadır. Ayrıca Gilan'a bağlı Doburçan köyünde de Türkler yaşamaktadır (www.westtraiken.com, 27.12.2007).

Araştırmamızın amacı, insan hayatının ana geçiş dönemlerinden ilki olarak nitelenen doğum ile ilgili olarak Kosova'nın Gilan şehrinde yaşayan Türklerin uzun yıllar boyunca yaşatmaya çalıştıkları geleneksel uygulamaları tespit etmek, kaynağını araştırmak ve bunlara bağlı olarak yapılan pratikleri ortaya koymaktır.

Bu çalışma, Gilan Türklerinin kendilerine ait değerlerin tespit edilmesi, korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması amacına yöneliktir. Zira bütün bunlar gelecek nesiller için manevî bir zenginlik olarak sayılır. Bu çalışma böyle bir ihtiyaçtan ortaya çıkmıştır.

1. Doğum

İnsan hayatının başlıca üç geçiş dönemi vardır. Bunlar, doğum, evlenme ve ölümdür. Bu dönemler çerçevesinde birçok inanç, âdet, töre, tören, ayin, dinsel ve büyüsel özlü işlem kümelenerek bu dönemleri bağlı buldukları kültürün beklentilerine ve kalıplarına uygun bir biçimde yönetmektir. Bunların amacı kişinin yeni durumunu belirlemek, kutsamak, kutlamak aynı zamanda da kişiyi bu sırada yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden korumaktır.

Bu üç önemli geçişten ilki doğumdur. Dünyaya gelen her çocuk sadece anne ve babasını değil tüm yakınları da sevindirmiştir. Çünkü her doğum soyun sayısını artırmakta ve bu artışta gücün artması anlamına gelmektedir. Özellikle küçük topluluklar, nüfusun çokluğu oranında kendilerini güçlü hissederler. Diğer yandan doğum anne ve baba olan bireylere duyulan saygınlığı artırır. Eğer bir sorundan dolayı çocuk olmuyorsa, hem kadın hem de erkek toplum tarafından küçümsenir (Örnek, 2000, s.131).

Doğum olayı biyolojik bir olay olduğu kadar etrafında kümelenen pek çok âdet ve inanmayla aynı zamanda sosyo-kültürel bir olaydır. Yaşamın başlangıcı olması ve doğumdan öncesinin bilinmezliği, topluluğun yeni bir birey kazanmasının getirdiği mutluluk, mucizenin ilk ayağı olan doğumu, önemli bir geçiş dönemi yapmıştır.

Doğum olayı çocuk için olduğu kadar anne ve baba için de bir geçiş dönemidir. Anne ve baba da doğumla birlikte yeni rol ve statüler kazanmaktadır. Çocuğun içine doğduğu ve kültürel kimliğini kazandığı toplumda öncelikle annesinden kültürlendiği ve annenin çocukla birlikte doğum sürecini biyolojik olarak bire bir yaşadığı göz önüne alınırsa, çocuk dünyaya gelmeden evvel anne ekseninde görülen bir takım inanış, âdet ve uygulamalar da doğum geçiş döneminin kapsamına girmektedir (Ercan, 2002, s.35).

Türklerde aile, toplumun en küçük, aynı zamanda en sağlam çekirdeğini oluşturmaktadır. Özellikle atalar kültürüyle ilgili ata ruhlarına ait inançlardan dolayı aile, kutsal sayılmakta ve baba ocağı diye adlandırılmaktadır. Kutsal olması yanında sosyal bir kurum olan ailenin varlığı ve sürekliliği doğumla sağlanmaktadır.

Toplumda ve aile içerisinde doğumla birlikte kadına duyulan saygı arttığı gibi, onun birey olarak toplum içindeki yeri de sağlamlaşır. Doğum kadının ve erkeğin güven duygularını geliştirir. Çocuk sahibi olmakla hem geleceğini garantiye alır, hem de çevresinde saygınlığı artar.

Doğum ile birlikte dünyaya gelen toplumun yeni ferdinin hem ailesine, hem de toplumuna faydalı ve hayırlı bir insan olması için bütün imkânlar seferber edilir. Çocuk ailenin bir parçası olacak ve ailenin soyunu devam ettirecek, ailedeki dayanışma ve gücün artmasına katkı sağlayacaktır.

Tarih boyunca aileler ne kadar çok çocukları olursa kendilerini o kadar güçlü hissetmişlerdir. Çünkü nüfus aynı zamanda gücün de göstergesiydi. Türklerde yaygın olan “çocuk ailede ocağı tütürür” sözü de toplumun bu konudaki değer yargısını ve aileye bakış açısını ortaya koymaktadır.

Geçiş dönemlerinde ilki olan doğum dünyanın her yerinde olduğu gibi Gilan’da da aile için büyük bir sevinç kaynağı olarak kabul edilmektedir. Her aile neslinin devam etmesi, toplum içindeki itibarının korunması için mutlak surette çocuk sahibi olmayı istemektedir. Bundan dolayı evlenen çiftler bir an önce çocuk sahibi olmaya çalışırlar. Kosova’nın etnik yapısı gereğince nüfus aynı zamanda bir güç unsuru olduğu için geçmişte aileler en az 3-4 çocuk düşünürken, ekonomik şartların da etkisiyle günümüzde çok çocuk düşünülmemektedir (Köktan, 2008,s.60).

1.a. Doğum Öncesi

Geleneksel doğum çevresinde gelişen uygulamalar morfolojik özellikleri bakımından doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası olmak üzere üç evreden oluşur. Doğum öncesi dönem; çocuk sahibi olmaya karar vermeden başlayıp, doğum olayının başladığı ana kadar olan dönemi kapsamaktadır. (Artun, 2005, s.126-127). Doğum hayatın başlangıcıdır ve yüzlerce âdetin inanmanın uygulandığı dönemdir. Kadının gebe kalma isteğiyle başlayan ve doğuma kadar kadını etkisi altına alan âdetlere, gelenek ve göreneklere uymak gerekmektedir.(Altun, 2004, s.102).

Halkımızın doğum öncesi inançlarını, çocuklarının olması, doğacak çocuklarının kız veya erkek olması, ölmeyip yaşamaları, istenilen bir mesleğe sahip olmaları şeklinde sıralamak mümkündür (Kalafat, 1996, s.6).

Kısırlığı Giderme – Gebe Kalma

Genç kızlar, daha evlenmeden önce çocuğu olup olmayacağını öğrenmek için fal türünden bazı işlemlere başvurur. Kadının çocuk, özellikle erkek çocuk, sahibi olabilmesi için, evliliğin en başında uygulanan işlemler vardır. Gelinin yatağında gerdekten önce erkek çocuk yuvarlamak, kucasına erkek çocuk vermek gibi. Bütün bunlar bir çeşit tedbirdir. Ama evlendikten sonra çocuk olmuyorsa, bunun giderilmesi için değişik yollara müracaat edilir (Boratav, 1984, s.143).

Çocuk sahibi olabilmek için yapılan uygulamalar, üç grupta toplanabilir: 1. Dinsel-büyüsel işlemler, 2. Halk hekimliği alanına girenler, 3. Tıbbî uygulamalar.

Dinsel-büyüsel nitelikte olan uygulamalarda yatırlara, türbelere, ziyaretlere gidilir. Buralarda dua edilir, kurban kesilir, adak adanır. Hocalara, büyücülere gidilir. Onlardan muska alınır. Onların okuyup, üflediği yiyecek ve sular içilir (Örnek, 2000, s.133).

Halk hekimliği ve geleneksel sağaltmayla ilgili olan işlemleri ise şu şekilde ifade edebiliriz.

Bu işlemler çoğunlukla döl yatağının soğuklamış, eğrilmiş veya kapalı olması ihtimaline karşı uygulanır. Bele şişe çekme, küllü veya tarçınlı sıcak banyolar, tütsü veya çeşitli buğulara oturtma, ekmek pişirildikten sonra, fırında oturtmak, kaplıcalara gitmek soğuklamaya karşı alınan tedbirlerdir. Döl yatağının kapalı olması durumunda kara bir tavuğu yumurtasının sarısı üzerine karabiber karıştırarak, sıcak temiz bir beze sarılıp döl yatağına sokulur. Bu işlemde kara tavuk yumurtası kullanılması, büyüklük bir işlem olma özelliği de katıyor (Boratav, 1984, s.144-145).

Gilan'da geçmişte evlenen çiftlerin en kısa süre içerisinde çocuklarının olması beklentisi vardır. Bu süre içerisinde çocuk olmazsa çareler aranmaya başlanır. Günümüzde çocuk sahibi olamayan kadınlara bakış değişmiştir. Öncelikle, genç çiftlere çocuk sahibi olabilmeleri için daha fazla zaman tanınmaktadır. Geçmişte dinsel büyüsel işlemler ve halk hekimliği ilaçlarına dayalı çarelere başvurulurken, günümüzde tıbbi müdahaleler daha fazla yapılmaktadır. Çocuk sahibi olunamadığı durumlarda, Türk topluluklarının genelinde olduğu gibi burada da kusur kadında aranmakta, uygulama ve pratiklerin büyük çoğunluğu kadın üzerinde yoğunlaşmaktaydı. Günümüzde ise bu durum değişmiş, çocuğa sahip olmak için kadın ve erkek birlikte çareler aramaya, tedavi olmaya başlamıştır.

Özellikle çocuğu olmayan kadını buğuya oturtma olayı sıklıkla görülür. Sıcığın kadına iyi geldiğine dair bir inanış vardır. Isıtıcı, yakıcı ya da yumuşatıcı özelliği olan çeşitli madde ve otlarla yapılan buğuyla rahim yolunun açılması, iltihabın kurutulması amaçlanmaktadır.

Bölgede kısırlığı giderme ve gebe kalmak için yapılan geleneksel uygulamalardan biri de Tapaniçsa denilen yere gitmek ve burada bulunan dut ağacına bez bağlamak yaygın bir rittir (Köktan, 2008, s.69).

Gebelikten Korunma

Günümüzde gebelikten korunmak amacıyla uygulanan tıbbi yöntemler hayli ilgi görmekte ve uygulanmaktadır. Fakat istenmeyen gebeliğin önlenmesinde, var olan gebeliğin sonlandırılmasında geleneksel yöntemlere de başvurulmaktadır.

Araştırma sahamızda da görülen en yaygın uygulama tıbbi işlemlerdir. Çocuğun olmaması için tıbbi korunma yöntemleri kullanılmakta ama yine de gebe kalınmışsa çocuğu düşürmek için çeşitli yollar denenmektedir. Eski dönemlerde ağır eşya kaldırarak, rahme sabun koyarak ve yüksek yerlerden atlayarak çocuk düşürülmeye çalışılmış (Köktan, 2008, s.70).

Hamilelik

Hamilelik bireysel bir olay olduğu kadar, aileyi topluma bağlayan ve ailenin sürekliliğini sağlayan bir süreç olduğu için aynı zamanda toplumsaldır. Dolayısıyla kadının hamile olduğu anlaşıldığında kendisinden başlayarak sırasıyla ailesini, yakın çevresini ve toplumu ilgilendiren bir süreç başlamış olur. Kadın hamileliği ile birlikte, aile içinde ve toplumda o ana kadar sahip olduğu rol ve statüsüne bir yenisini ekleyecektir. Bu yüzden hamilelik, kadın için, biyolojik olduğu kadar psikolojik ve sosyal açıdan da önemli bir geçiş dönemidir (Ercan 2002, s.57).

Hamileye ülkemizde yüklü, gebe, karnı burnunda, doğurucu, ağır ayak, aylı günlü, iki canlı karnı burnunda gibi isimler verilmektedir. Aynı isimleri araştırma sahamız olan Gilan'da da görmek mümkündür.

Gilan'da gelin, gebeliği uygun bir dille ailesine bildirir. Hamileliğin ortaya çıkmasından sonra, kadının kendi ailesinin ve erkeğin ailesinin kadınları, doğacak olan bebek için giysiler, yatak malzemesi gibi hazırlıklar yapılır. Gilan'da hamile kadına ağır işler verilmez (Köktan, 2008, s.71).

Aşerme

Aşerme, gebeliğin belli bir döneminde hamile kadında görülen haldir. Halk arasında aşerme adıyla anılan sözcüğün aslı "aş yeme" şeklinde olup, "yiyecek şeylerden tiksime" demektir. Beğenmemek kötölemek anlamlarındaki aş yemek giderek halk arasında anlam değiştirerek, hamile kadının kimi yiyecekleri canı çekmesi, onları tatmaktan kendini alamaması anlamına gelmiştir. Bu dönemde kadının istediği her şey verilmeye gayret edilir. Kimi zaman bu istekler çok münasebetsiz de olsa, yerine getirilmediğinde annede veya çocukta zararlı etkilerin meydana geleceğine inanılır (Boratav, 1984, s.146). Bu kelimeye ülkemizde aşyeriyor, aşeren, aşveren, aşyeren, aş çalıyor, yerikliyor, yerüklü, yergin, yerikleme, başı kel, başı döngün, başı bozuk, başı bulanık vb. değişik isimler verilmektedir (Türk, 1989, s.116).

Araştırma sahamız olan Gilan'da da hamile kadının vakitli vakitsiz yiyecek şeyler istemesi olayına aşermek adı verilmektedir. Anne adayının canı ne çekmişse onu bulup getirmek gerektiğine inanılır. Aksi takdirde doğacak çocuğun vücudunda iz olacağına inanılır. Arzu edilen yiyecek ile doğacak çocuğun cinsiyeti arasında da bağ kurulur. Anadolu'da pek çok yerde olduğu gibi Gilan'da da tatlı yiyecekleri isteyen hamile kadının erkek, ekşi yiyecekleri yiyen kadının ise kız doğuracağına inanılır.

Araştırma sahamız olan Gilan'da aşerme ile ilgili olarak hamile kadına istediği şeylerin yedirilmesi gerekliliği üzerinde durulur ve aksi halde kadının göğüsleri şişer, göz hakkı kalır, çocuk özürlü doğar gibi inanışlar vardır. Arzu ettiği şeyi yiyemeyen kadın bunun üzüntüsüyle bir yerini kaşırsa bebeğin vücudunun o yerinde ben olacağına inanılır. Aşerme döneminde kadın meyvelerden bolca yerse çocuğun akıllı olacağına inanılır. Ayrıca yeşil meyve ve sebzelerden bolca yerse çocuğun yeşil gözlü olacağına, kara üzüm yerse kara gözlü olacağına, ayva yiyenlerin çocuğunun güzel olacağına inanılır.

Kadının yememesi gereken yiyeceklerin başında ise balık gelir. Eğer kadın balık yerse çocuğun özürlü olacağına, ağzının balık ağzına benzeyeceğine, derisinin pul pul olacağına dair bir inanış vardır. (Köktan, 2008, s.74).

Gebe Kadının Kaçınmaları-Uygulamaları

Kadın gerek gebeliği, gerekse lohusalığı süresince çevresinde bir çeşit hasta olarak kabul edilir ve ona göre davranması istenir. Bu durumda kadın gebeliği boyunca bağlı bulunduğu kültürel ortamın geçerli saydığı işlemlere uymak zorundadır (Örnek, 2000, s.135). Gebe kadın doğacak çocuğun olumsuzluklardan etkilenmemesi için bazı eylemlerden kaçınır, bebeği olumlu etkileyecek bazı eylemleri ise uygular (Artun, 2005, s.132).

Gebe kadının yediği şeylerin, sık sık baktığı insanların, hayvanların da çocuğun huyuna, vücut yapısına, yüz özelliklerine etkide bulunacağı sanılır. Bunun için kadın, doğacak çocukta kusur niteliğinde bir iz bırakması mümkün olan şeyleri yemekten, böyle kimselere bakmaktan kaçınır. Hele özürlü kimselerle alay etmesi çok tehlikeli sayılır, bunun sonucu olarak çocukta aynı kusurun olacağına inanılır. Çalınan şeylerin, gizlice alınan yiyeceklerin de doğacak çocukta bir iz bırakacağına inanılır (Boratav, 1984, s.146-147).

Gilan'da karnındaki bebeğin annenin bütün davranışlarından etkileneceği yönündeki düşünce sebebiyle, anne adayının bazı davranışlardan kaçınması veya yapması gerektiği düşünülür. Hamilelik süresince tek başına dışarı çıkmaz. Eğer çıkması gerekiyorsa yanına bir yakınına alarak çıkabilir.

Gebe kadın, gebelik süresince kötü bilinen şeylere bakmaz, gizli olarak hiçbir şey yemez. Doğacak olan çocuğun yüzünde leke gibi bir iz belireceğine inanılır.

Doğacak çocuğun obur ve açgözlü olmaması için gebe kadının imrenmemesine dikkat edilir. Yanında yenilen şeyden gebe kadına da ikram edilir.

Kimseyi taklit etmez ve kötü şeylere şaşmaz. Böyle davranırsa doğacak çocuğun da aynı özellikli olacağına inanılır.

Hamile kadınların ölünün yanına gitmesi, cenazeyi görmesi, karanlıkta yalnız kalması yasaklanır. Çünkü o korkar, üzülür, yoğun düşünceye dalarsa karnındaki çocuğun zarar görebileceğine, cenazeyi gören kadının çocuğunun solgun yüzlü olacağına inanılmaktadır.

Sağlıklı bir doğum olması için hamile kadın bir iki ay öncesinden kendini hazırlar. Bunun için yedinci aydan sonra uzun yolculuğa çıkmaz, kocasıyla birlikte olmaz.

Çocuğu olumsuz yönde etkileyeceği düşüncesiyle kaçınılan bu davranışların aksine, çocuğu olumlu yönde etkileyeceği düşüncesiyle bazı davranışlar da yapılır. Bu davranışlardan bazıları şunlardır:

Hamile kadın aya veya gökyüzüne ve güzel kimselere bakarsa, doğacak çocuğunun güzel yüzlü olacağına baktığı kimseye benzeyeceğine, gül koklarsa, çocuğunun güzel kokacağına inanılır.

Özellikle anne karnında çocuğun tekme attığı hissedildiğinde, fiziksel ve huy olarak beğenilen kişilere ve güzelliği simgeleyen ay gibi nesnelere bakılır (Köktan, 2008, s.77-78).

Çocuğun Cinsiyeti

Gebelik sırasında en önemli hususlardan birisi de çocuğun cinsiyetidir. Anne ve babanın isteğinin dışında, kişinin bağlı bulunduğu ailenin veya toplumun isteği öne çıkar. Kültürümüzde erkeğin ağırlığı düşünülürse ilk doğan çocuğun erkek olması istenir. Erkek çocuk doğuran kadın büyük hürmet ve ilgiye mazhar olmakta, damadın ve gelinin aile ve toplum içindeki değeri yükselmektedir. Bunun belirtisi olarak damada özel elbise giydirilmektedir. Ailede anne babanın en büyük, dileği oğul sahibi olmaktır.

Bu sebeple erkek çocuk doğurma isteği gebe kadın üzerinde büyük bir baskı yaratır ve çocuğun cinsiyetini etkileyeceğine inandığı bazı şeyleri yapmaya çalışır. Bunlardan bazıları şunlardır: Adak ve kurban adanır. Yatırlara, hocalara gidilir. Kadın cinsel birleşme sırasında sağına yatar, sağından kalkar. Gelinin yatağında erkek çocuk yuvarlanır. Bunların dışında “Allah’ın bileceği iştir.” diyenlerde vardır. Kız çocuk isteyenler ise yukarda saydığımız işlemlerin bir bölümünü aynen bir bölümünü de tersinden yaparlar (Örnek, 2000, s.136).

Erkek çocuğun önem derecesi o kadar yüksektir ve toplumumuzda öyle önem verilir ki, yeni gelinin kucağına oğlan evine geldiğinde erkek çocuk verilir, yatağının üstünde erkek çocuk yuvarlandırılır (Boratav, 1984, s.145).

Araştırma sahamızda gelinin damadın evine geldiği ilk gün kucağına erkek çocuk verilir. Gerdek öncesi gelin yatağında bir erkek çocuk yatırılır. Bu uygulama ile doğacak çocuğun erkek olması dileğinde bulunulur.

Doğacak çocuğun cinsiyetini anlamak amacıyla, kadının fiziksel görünümüne, yediklerine, davranışlarına, vb göre tahminlerde bulunulmaktadır. Özellikle hamilelik süresince ekşi yiyeceklere aşerenlerin kız doğuracağı düşünülür.

Hamile olan kadının yüzünün güzelleşmesi durumunda bebeğin erkek olacağına, kadının yüzü, gözlerinin önü, burnu çillenirse ve kadın çirkinleşirse kız olacağına inanılır.

Yeni doğum yapmış bir annenin, doğumdan hemen sonra gebe kalırsa, erkek doğuracağına inanılır.

Bebek anne karnında çok hareketli olursa erkek, aksi durumda kız olacağına inanılır. Ayrıca gebe kadının çok hareketli olması da doğacak çocuğun erkek olacağı şeklinde yorumlanır.

Evde minderlerin altına makas ve bıçak gizlenir. Gebe olan kadın makasın üzerine oturursa “kız”, bıçağın üzerine oturursa “erkek” çocuk doğuracağına inanılır.

Hamilenin kalçaları dar, karnı küçük olursa erkek, kalçaları geniş, karnı büyük olursa kız çocuk doğacağına inanılır.

Yine kadının karnı toparlak ve ileri doğru ise erkek, karnı yayılmış vaziyette ise kız çocuk beklerler (Köktan, 2008, s.82-83).

1.b. Doğum Sırası

Kadının doğum sırasında güçlüklerini gidermek, kolay doğum yapmasını sağlamak amacıyla bir dizi pratik uygulanır. Uygulanan pratiklerde doğumun kolay olabilmesi, doğacak çocuğun ve annesinin tehlikelerden korunması ve kutsanması amacı da vardır. Değişen ve gelişen kültürde tıbbi imkanlar ile geleneksel davranışlar iç içe geçmiş durumdadır. Tıbbi imkanlardan yararlanmanın yanı sıra eskiden beri uygulanan adet ve inanılardan da kaçınılmamaktadır (Başçetinçelik, 1998, s.47-50).

Gilan’da doğum yaptıran ebeye “nuna veya avo nene” adı verilmektedir. Çocuğun nunaya benzeyeceğine inanıldığı için, nunanın akıllı ve bilgili bir kadın olmasına dikkat edilir. Doğum sırasında nuna eve geldikten sonra doğumu kolaylaştırmak için bazı uygulamalar yapılır. Musluk açık bırakılır ki kadın çok rahat bir şekilde doğum yapsın. Doğumun kolay geçmesi için evde bulunan sandıklar, dolaplar, kilitler açılır. Kapalı ve bağlı bir şey kalmamasına dikkat edilir. Kadının saçları çözülür. Anahtarı kaybolmuş olan bir kilit bulunur ve suya atılır. Evdeki bütün eşyalar düz konular, ayakkabılar, tencere ve kazan vb. ters durmamalıdır. Doğum yapılan odadaki kötü ruhları kovmak için odanın eşiğine tuz serpilir. Yine doğum sırasında bir aksilik olmaması için doğum odasında Kuran-ı Kerim bulundurulur ve dualar ve sureler okunur. Doğum odasının ve kadının vücudunun sıcak olmasına dikkat edilir. Sıcaklığın doğumu kolaylaştırdığı düşünülür. Doğum yapacak kadının cömert veya cimri olmasının doğumun kolay ya da zor olacağını etkilediğine inanılır. Cömert kadının rahat cimri kadının ise zor doğuracağı ifade edilir.

Geciken doğumu hızlandırmak için “Fatıma ana eli” denilen bitki suya atılır, bu bitki açılınca bu su gebe kadına içirilir. Doğum kolay olsun diye su üstünden geçirilir. Böylece doğumun su gibi kolayca akacağına inanılır. Doğum yapacak kadın, her seferinde kolay doğum yapan kadınlardan birinin elbiselerini ya da özellikle iç çamaşırlarını giyerse onun gibi kolay doğum yapacağına inanılır. Ayrıca doğum yapılan odaya daha önce doğum yaparken çocuğu ölen kadın ve hamile kadın alınmamaktadır. Çünkü bunların ağırlığının doğum yapan kadını etkileyeceğine inanılır. Ancak daha önce çok rahat bir şekilde doğum yapan kadın ise doğum odasına alınır.

Doğum olayı zor gerçekleşiyorsa kötü ruhları kovmak ve doğumun gerçekleşmesini sağlamak için gürültü yapılır. Bu şekilde kötü ruhların kadını serbest bırakacağına ve doğumun gerçekleşeceğine inanılır (Köktan, 2008, s.85-86).

Çocuğun Göbeği ve Eşi

Evde yapılan doğumlarda doğum esnasında anne karnından, çocuktan hemen sonra halk arasında "eş" ya da "son" denen plâsenta da düşmektedir. Döl yatağında bulunan plâsenta, hamilelik boyunca annenin kendi kanı ile çocuğunu beslemesini sağlamaya yarar. Halk arasında çocuğun eşi ya da sonuna, çocuğun bir parçası olarak bakılır ve eşle çocuk arasındaki bu bağ nedeniyle, eşin, düştükten sonra, çocuğun geleceği üzerinde olumlu ya da olumsuz etkisi olacağına inanılır. Bu durum eşle ilgili bir takım inanç ve uygulamaları beraberinde getirmiştir (Ercan, 2002, s.53).

Kosova'nın genelinde olduğu gibi Gilan'da da çocuğun göbeğini avo nene keser. Göbek bağının kesilebilmesi için çocuğun ağlamasını beklerler. Göbek kordonu bıçakla veya jilette kesilir. Göbek kırmızı ve beyaz renkli olan iplikle bağlanır. Göbek kordonunun kesildiği bıçak, kapının üzerinde bir aralığa yerleştirilir. Çocuğun, göbeği rastgele bir yere atılmaz. Özellikle okul bahçesine gömülür. Bu sayede çocuğun okuyup büyük bir insan olacağına inanılır.

Eşle çocuğun cinsiyeti arasında da bağ kurulur. Doğan çocuk kızsaa sonraki çocuğun erkek olması için eşin zarı ters çevrilir.

Çocuğun boyunun uzun olması için göbeği uzun kesilir.

Göbek için yapılan bu işlemlerle doğan çocuğun geleceğinin etkileneceğine inanılmakta, bu amaçla benzetme ve taklit yoluyla çocuğun gelecekte iyi okuması, inançlı biri olması, iyi bir mesleğinin olması beklenmektedir (Köktan, 2008, s.90).

1.c. Doğum Sonrası

Bu dönemde yeni doğum yapmış kadını ve çocuğu gelebilecek zararlı etkilerden korumak için birtakım tedbirler alınır. Özellikle doğumdan sonraki kırk gün içerisinde, anneyi al basmaması, sütünün kaçmaması ya da bol olması, çocuğu kırk basmaması için çeşitli pratikler uygulanır.

Lohusalık

Lohusalık bir nevi hastalık olarak görülür. Kadının günlük hayatına dönebilmesi için dinlenmeye ve bakıma ihtiyacı vardır. Aynı şekilde doğan çocuğun da yeni ortama uyumunun sağlanması gerekir. Bu dönemde doğum yapan kadın ve çocuğunu kutlamak, kutsamak, zararlı etkilerden korumak, dünyaya yeni gelen bireyi çevresine tanıtmak, annenin yeni statüsüne geçişini sağlamak fonksiyonlarına sahip pek çok âdet ve uygulama görülmektedir (Ercan,2002, s.66).

Lohusalık döneminde, annenin ve çocuğun her türlü zararlı etkilerden korunması gereklidir. Nazarın kötü etkilerinden biri, annenin sütünün kaçmasına sebep olmasıdır. Bu sebeple loğusa sütünün kaçmasını önlemek için tedbirler almalıdır. Balıkesir'deki inanışa göre, anneyi ve çocuğu görmeye gelenler giderlerken, lohusanın "güle güle" dememesi gereklidir. Süt, bu sözün etkisiyle "gezmeye çıkabilir". Nitekim herhangi bir sebeple sütü kesilen anne: "Sütüm çayıra gitti, gelecek" yorumunda bulunur. Eskişehir'de lohusanın sütü kaçıdığı zaman, yedi Mehmet adlı evden toplanan unla yapılmış pide ve bir soğan çobana verilir, çoban bunları akşama kadar dağarcığında gezdirdikten sonra, akşam: "Size süt getirdim" diyerek lohusaya verir (Boratav, 1984, s.153-154).

Yeni doğum yapan kadına Gilan'da "loğusa" denir. Lohusanın yatağı gelin olarak getirdiği çeyizleriyle hazırlanır. Lohusa kırkı çıkıncaya kadar başına kırmızı tülben örter.

Doğumdan hemen sonra lohusanın evine yakınları tarafından tatlı, şekerli, şerbetli yiyecekler gönderilir.

Lohusa ziyaretine abdestli gidilmesine dikkat edilir. Ziyarete gelenler lohusaya ve bebeğe hediyelik eşyalar getirir veya para koyarlar. Buna “saçılık” denir. Ziyarete gelenlere lohusa lokumu ve şerbeti ikram edilir.

Lohusanın kırk gün evden dışarı çıkması istenmez. Bu süreç içerisinde lohusanın tehlikelere açık olduğuna inanılır. Dışarı çıkması gerekirse kesinlikle tek bırakılmaz. Evde bulunduğu süre içerisinde de yalnız bırakılmamaya çalışılır.

Ayrıca lohusanın cenazeye katılmaması istenir. Ölünün kırkıyla annenin kırkının karışacağına ve anneye zarar vereceğine inanılır.

Sütü kağan lohusanın sütünün gelmesi için mısır ve buğday kaynatıp yemesi gerektiğine inanılır. Ayrıca tatlı yiyecek ve içeceklerin sütü artırdığına inanılır. Bunun dışında lohusanın yediklerine dikkat edilir. Özellikle annede ve çocukta gaz yapacak yiyecekleri yememesine özen gösterilir.

Lohusanın kırkı çıkıncaya kadar saç kesilmez. Eğer saç kesilirse çocuğun ömrünün kısa olacağına inanılır.

Kırk çıktıktan sonra, anne ve bebek nunanın evine giderler. Nunadan sonra eğer doğan çocuk kızsarsa erkeğin akrabalarına, erkek ise kadının ailesine ziyafete gidilir. İlerleyen günlerde de diğer akrabalar ve yakınlar tarafından davet edilirler (Köktan, 2008, s.96).

Albasması

Türk folklorunda, Al, Albastı, Alkarısı, Alanası, Alkızı, Alkî, Albız, Almış gibi tabirlerle, doğum esnasında ve sonrasında, kırklı lohusa kadınlara ve çocuklara, nadir olarak da gebe, gelin, güvey, erkek, yolcu ve atlara musallat olan bir ruh veya hastalık ifade edilmektedir. Bu inanç, Çin Seddi’nden Balkanlar’a, Buz Denizinden Hindistan’a kadar yayılmış olan bütün Türk kavim ve topluluklarının folklorunda bütün canlılığıyla yaşamaktadır. Bütün Türk boylarında bu inanç, aynı kötü ruhun ismidir. Bu ruhun lohusa kadınlara musallat olma şekli, Kırgız, Kazak, Özbek, Azeri, Kerkük, Balkan, Kıbrıs ve Anadolu Türkleri’nde bütün tefarruatı ile aynı şekilde, aynı motif ve özelliklere sahiptir (Turan, 1992, s.77).

Türk dünyasının hemen her yerinde görülen günümüzde de tüm etkinliğini sürdüren albastı, âdeta koruyucu ruh Umay’ın zıddıdır. Üremenin ve çoğalmanın düşmanı gibidir. Daha çok yeni doğum yapan lohusa kadınlara ve yeni doğan çocuklara zarar verdiğiğine inanılır (Polat, 2003, s.77).

Alkarısı inanmalarının tıptaki karşılığı, “doğum sonrası depresyonu”dur. İnanmalara genellikle "saçma sapan, akıl dışı, hurafe, ilkel insan düşüncesi" demenin halk yaşamındaki ilgili inanmalara ve uygulamalarına bir çözüm getirmeyeceği bir gerçektir. Bu tür kültürel uygulamalar bilimsel bir değeri olmasa bile, anne ve çocuğu korumayı amaç edinen bir yaklaşım olarak görülmüştür. İnsanlığın var olduğundan bugüne kadar birçok toplumda hastalıkların bu şekilde yani kişinin bedeninin ve ruhunun kötü ruhlardan arındırılması şeklinde tedavi edilmeye çalışıldığı bu ve

benzeri inanış uygulamalarda kişiyi bedensel ve ruhsal yönden bir bütün olarak ele alan çağdaş psikoterapinin bazı ipuçlarının görüldüğü belirtilmiştir (Çevirme ve Sayan, 2005, s.71-72).

Gilan’da da yeni doğum yapan kadını ve çocuğu albasacağından korkulur. Bu sebeple doğum yapan kadın kırk gün evden çıkarılmaz. Yanında bir bakıcı bulunur. Dışarı çıktığı takdirde “al basması” olacağından korkulur.

Albasması için Türk coğrafyasında yapılan uygulamaların pek çoğunu Gilan’da da görmek mümkündür. Bunlardan tespit edebildiklerimiz şunlardır:

Anne ve çocuk tek başlarına bırakılmaz.

Kaldıkları odada Kuran-ı Kerim, erkek kıyafetleri, bıçak, makas, demir, soğan, sarımsak gibi maddeler bulundurulur.

Yıkanan çamaşırlar akşam olmadan toplanır. Eğer çamaşır gece dışarıda kalmışsa anne ve çocuk bu kıyafetleri giydikleri zaman albasacağına inanılır.

Alkarısının kırmızı renkten korktuğuna, bu sebeple annenin başını kırmızı örtüyle örtmesi gerektiğine inanılır (Köktan, 2008, s.103).

Kırk Basması

Lohusa kadının doğumdan sonraki kırk günlük süre içinde karşılaşabileceği diğer bir hastalık “kırk basması”dır. “kırk basması” deyimini “al basması” hastalığındaki “basma” sözüne benzetme yoluyla meydana gelmiştir. Bu iki hastalığın aynı nitelikleri göstermesi sebebiyle, korunma yolunda da aynı tedbirlere başvurulmaktadır (Boratav, 1984, s.154). Albasması olayı daha çok anne eksenliken kırk basması ise daha çok bebek eksenlidir. Kırk basmasına uğrayan çocuğun bu süre içerisinde hastalanacağına inanılmaktadır (Altun, 2004, s.154).

Araştırma sahamız olan Gilan’da annenin kırk gün evden dışarı çıkması istenmez. Bu süreç içerisinde annenin tehlikelere açık olduğuna inanılır. Dışarı çıkması gerekirse kesinlikle tek bırakılmaz. Evde bulunduğu süre içerisinde de yalnız bırakılmamaya çalışılır. Ayrıca annenin cenazeye katılmaması istenir. Ölünün kırkıyla annenin kırkının karışacağına ve anneye zarar vereceğine inanılır. Çocuğu cinler değiştirmesin diye kırk gün çocuk ve annesi yalnız bırakılmaz. Başucunda Kur’an-ı Kerim bulundurulur. Ayrıca bebeğin yattığı odada mutlaka demir, bıçak gibi maddeler bulundurulur. Bebeğin kırkı çıkana kadar hiçbir yere çıkarılmaz. Lohusa kadınların ve bebeklerin yan yana gelmeleri engellenir. Kırklarının karışacağına inanılır (Köktan, 2008, s.109-110).

Kırklama

Türk topluluklarının genelinde, annenin ve çocuğun temizliği ile ilgili en belirgin geleneksel uygulama “Kırklama” olayıdır. Doğumu izleyen yirminci gün sonunda anne ve çocuk yıkanır. Buna “Yarım Kırk” denir. Çocuk kırk günlük olduktan sonra “Kırklama” töreni yapılır. Çocuk ve anne yıkandıktan sonra temiz bir kabin içine 40 ölçek su konur, içine altın, gümüş, boncuk, kömür ve yeşil otlar atılır. Dua okunur, lohusaya ve bebeğe dökülür. Böylece bebek ve anne Kırklanmış olur. Bundan sonra anneanneye, dedeye ve diğer akrabalara gezmeye götürülür. Çocuğun kırklanması geleneği etkin bir biçimde sürdürülmektedir. Çocuğun kırklanmaması durumunda, çocuğu

kırkıdan sonra kırkların (cin, peri vb.). basacağı inancı geleneksel kesimde yaygındır (İlbars, 1982, s.250). Bütün Türklerdeki köklü bir inanışa göre, su kutludur ve temizdir. Kutlu ve temiz olan suyu kirletmek, uğursuzluğa ve felakete sebep olur (Sümer, 1999, s.75).

Gilan'da genel olarak kırk çıkarma işleminde kırk taş toplanır. Çocuk ve annesi yıkanırken bu taşlar başından aşağıya dökülür. Ayrıca kırk suyunun içine çeşitli tahıllar da atılır. Sudaki taşlar sağlamlığı, tahıllar ise bereketi ifade eder.

Suyun kutsiyetiyle hem anne hem de bebek kötülüklerden kurtulur. Yıkama esnasında suyun daha bereketli olması için elekten geçirildiği de olur.

Kırklama yapıldıktan sonra, bebek kız ise erkeğin akrabalarına, bebek erkek ise kızın akrabalarına "kırk uçurmaya" gidilmektedir ve burada ziyafet verilmektedir. Bebeğe ve annesine küçük hediyeler verilir. Özellikle bebeğe kısmeti açık olsun, zengin olsun diye para verilir. Ayrıca uzun ömürlü olsun diye yüzüne un sürerler (Köktan, 2008, s.115).

Ad Verme

Ad verme olgusu, insanla beraber doğmuş, onunla birlikte varlığını sürdürmüş, tarih boyunca gelişerek basit bir ad verme olgusu durumundan çıkarak, her toplumun yapı ve anlayışına uygun bir şekilde çok aşamalı, her aşaması sayısız gelenek, görenek ve uygulamalardan oluşan dev bir "folklor olayı" durumuna dönüşmüştür. Bu oluşum sonunda "ad verme folklor olayı"nı incelemek üzere halkbilime bağlı "onomastik/ad bilim" dalı içinde "antroponomi/insan adı" doğmuştur. "Antroponomi" araştırma ve incelemesinde adın, kişiliği belirleyen özelliğini, ad seçiminin temelinde yatan dinsel, büyüsel, toplumsal inanç ve tasarımları belirlemeye ve değerlendirmeye çalışmıştır (Acıpayamlı, 1992, s.1).

Türk dilinde "ad almak, ad vermek, ad koymak, ad takmak, adı gibi olmak, adına yakışır davranmak, adını bağışlamak, adını korumak, adını taşımak, adının hakkını vermek, ismiyle müsemma olmak" gibi deyimlerin olması, kültürümüzde "ad"ın önemi konusunda fikir vermektedir (Kibar, 2005, s.15).

İsimle ilgili Türk halk inançlarında yer etmiş iki Hadis-i Şerif'ten birisi, kıyamet günü Müslümanların kendi ve babalarının isimleri ile çağrılacakları, bunun için güzel isimler konması gerektiğidir. Diğerisi ise, evladın, güzel isim koyması itibarıyla babasında hakkı olduğu, şeklindedir (Kalafat, 2005, s.163).

Çocuğa verilen adın belirlenmesinde çeşitli etmenler rol oynar. Ad hiçbir zaman geliş güzel seçilmez. Çocuğun doğduğu gün, zaman, ay ve mevsim, doğum yapılan yer, doğduğu sıradaki olaylar, kimi kişilere karşı duyulan hayranlık, şükran ve minnet duyguları, gelenekler, ailenin ekonomik gücü, daha önceki kardeşlerinin yaşayıp yaşamadıkları, moda, kültür değişimleri, yatırımlar ve ziyaretlerle ilgili adlar, Tanrı'nın sıfatları, Peygamber ve Peygamber yakınları ile ilgili adlar, tarihi kahraman ve siyasi liderler ilgili adlar, hayvanlarla, madenlerle, bitkilerle ilgili adlar, ölmüş büyüklerle ilgili adlar, coğrafi öğelerle ilgili adlar, kozmik ve meteorolojik olaylarla ilgili adlar, manevi organlarla ilgili adlar, uyumlu adlar çocuğa verilen isimde başlıca etmenlerdir (Örnek, 2000, s.149-158).

Türk kültüründe çocuğa ad vermek için yapılan üç farklı tören belirlenmiştir. Bu törenler Düğün Töreni, Beşik Töreni ve Adaşlık Töreni'dir.

Kosova'nın genelinde olduğu gibi Gilan'da da ad verme önemli bir olaydır. Yeni doğan çocuğa "göbek ismi" verilir. Çocuğun isim koyulmadan ölmesinden korkulur.

Anne-baba, çocuklarına adını kendileri koymazlar. Çocuğa asıl adının verilmesi merasimle yapılır. Özellikle 3. veya 7. gün çocuğa ad verilir. Mahalle imamı veya çocuğun yakın akrabalarından yaşı büyük ve dini bütün birisi davet edilir. Çocuğun adını koyacak kimse bebeği kucağına alarak kibleye doğru olan odanın kapısı altına geçer. Çocuğun bir kulağına ezan okur, diğerine ise kameti indirir ve çocuğun ismini söyler.

Çocuğa isim veren kimseye özel hediyeler ikram edilir. Adı koyan kişi de bebeğe bazı hediyelikler getirir.

Gilan'da çocuklara daha fazla dedelerin, ninelerin ve diğer ölen yakınların adları verilerek adlar tazelenir. Bunun yanı sıra İslâm adlarının da verilmesine çok önem verilir. Buna göre doğan çocuğa Peygamberlerin adları verilir. Muhammet, İdris, Musa, Harun, Üzeyir, İlyas vb. peygamberlerin adlarına rastlamak mümkündür.

Ölü doğan çocuğa da ad verilir ve yıkandıktan sonra gömülür (Köktan, 2008, s.129).

Çocuğun Sağlıklı Kalması ve Yaşaması

İnsanlar yeni doğan çocuğun hastalıklarının ve yaşamamasının sebebini daha çok doğaüstü güçlerde aramışlar, bunun sonucu olarak da çocukları yaşatmak için kimi adlarda sayılarda, nesnelere ve ziyaret yerlerinde var olduğuna inanılan dinsel, büyüsel güçlere başvurmuşlardır (Ercan, 2002, s.80).

Adların en önemli büyücülük işlevi, çocuğun yaşamasını sağlamaktır. Çocuğa verilen ad, onun yaşamasını sağlamak için başvurulmuş başkaca isimleri güçlendirme, yahut tanımlandırma niteliğini taşır. Doğumdan sonra çocuğu sokağa, çok defa cami önüne bırakırlar, orada birisi alıp evine götürür, ana, baba yalancıkta onu satın alır, böylece çocuk geçici olarak ana baba değiştirmiş sayılır, erkek ise Satılmış, kız ise Satı olur. Bir yatıra yapılmış adak sonunda doğan çocuklara da Satılmış, Satı gibi isimler verilmektedir (Boratav, 1984, s.89).

Gilan'da çocuğun yaşaması için yapılan uygulamalar hemen hemen bütün Türk boylarında ortak özellikler göstermektedir ve aileleri psikolojik yönden rahatlatma fonksiyonundadır. Hatta çocuğu yaşamayan ailelerin bu sorunu ortadan kaldırmak için başvurdukları uygulamalar, daha önceden doğan çocukları yaşayan ailelerde de görülebilmekte, burada olabilecek muhtemel bir duruma karşı önlem alma niteliği kazanmaktadır.

Gilan'da çocuğun uzun ömürlü olması için, evli kırk erkekten para toplanır. Toplanan paralarla uzun ömürlülüğün simgesi olan mavi taşlı gümüş bir küpe satın alınır ve çocuğun sağ kulağına takılır. Çocuğun altın gibi uzun ömürlü olması için ilk kez doğum haberini duyan kişi elini altın eşyaya sürer.

Sağlıklı ve uzun ömürlü olması için, çocuğa undan bıyık yapılır. Bu davranış, sakalları, bıyıkları ağarcıncaya kadar hayat sürmesi dileğini ifade eder.

Çocukların ömürlü olması için kuruyup düşen göbek parçası korunur.

Birkaç kızdan sonra doğan erkek çocuklara özel bir önem verilir. Bu erkek çocuklarının nazardan, göz değmesinden korunması için tedbirler alınır. Halk arasında bu gibi çocuklar “nazlı” mahlasıyla adlandırılır. Uzun ömürlü olmaları ve kötü ruhlardan korunmaları için göz taşı, nazarlık takılır (Köktan, 2008, s.136-137).

Çocukta İlkler

Çocukta ilkler denilince ilk kez saç kesme, ilk kez tırnak kesme, ilk diş gibi hususlar anlaşılmaktadır. Doğumdan sonra çocuğun ilk dişinin çıkmasında ve ilk tırnağın kesilmesinde de birtakım âdet ve inanmalar uygulanır.

Çocuğun ilk dişinin çıkması aile ve çevresi tarafından sevinçle karşılanır. Çıkan bu dişle birlikte çıkacak diğer dişlerin de sağlam olması için törenler uygulanır.

Türkiye’de ilk dişle ilgili bir takım uygulamalar ve inançlar vardır. Hedik yapılır, bu haşlanmış buğdaydır. Bazı yerlerde buna fındık katılıp ikram edilir. Dişin ilk çıkışını görüp müjde verene hediye alınır. Bazen çıkan ilk diş saklanır, bazen evin bacasına atılır (Kalafat, 2000, s.51).

Türk-İslam geleneğinde “akika” uygulaması vardır. Akika, yeni doğan çocuğun yedinci gününde saçının kesilmesi ve saçın ağırlığına altın veya gümüşün sadaka olarak verilmesidir. Çocuk için kesilen kurbanı da akika denir. Saç veya kurban kesimi doğumun on dördüncü veya yirmi birinci gününde de yapılabilir (Kibar, 2005, s.28-29).

Çocuğun ilk tırnağının kesilmesinde de birtakım âdet ve inanmalar uygulanır. Çocuğun eli, tırnakları kesildikten sonra, içinde altın paralar bulunan bir keseye sokturulur, oradan aldığı paralar, erkeğe büyüdüğü zaman tutacağı işin sermayesine, Kızsa çeyizine "maya" olarak saklanır (Boratav, 1984, s.155).

Gilan’da çocuğun saçı bir yaşı dolmadan önce kesilmez. Tırnakları kesilmeden önce de, çocuğun eli zengin olması, sıkıntı çekmemesi, hırsız olmaması ve babasının, kendisinin rızkının bol olması için babasının cebine koyulur. Kesilen tırnaklar ayakla basılmayan toprağa atılır. Bu pratiğin temelinde, insanın topraktan geldiği ve yine toprağa dönüşeceği inancı yatmaktadır.

Çocuğun ilk dişinin çıktığını gören kişiye hediye verilir. O kişi de çocuğa hediye alır. İlk çıkan diş için pilav yapılır ve çocuğun başı üzerinde yenir. Pilav yapılmasının sebebi nasıl ki buğday kaynar suda kolayca açılıyorsa, çocuğun diğer dişleri de kolayca çıkmasını sağlamaktır (Köktan, 2008, s.142).

Sonuç

Balkanlardaki Türk halk kültürü ürünlerinin Türklerin ortak duygu ve düşüncelerini dile getirmesi bakımından ve kültürün korunmasında, yaşatılmasında önemli işlevi vardır. Bu halk kültürü ürünlerinden Balkanlarda yaşayan Türk halkının estetik modelini, beğenisini, sosyal tarihini, toplumun ahlâk anlayışını ve örnek değerlerini öğrenmek mümkündür.

İnsanın hayatı boyunca geçirdiği çeşitli dönemler vardır. Bunlar içinde en önemlileri halk kültüründe geçiş dönemleri adını verdiğimiz doğum, evlenme ve ölüm dönemleridir. Birey bu

dönemleri geçirirken, onu çeşitli tehlikelerden korumak, onu yeni dönemine hazırlamak için birtakım adet ve inanmalar uygulanır. Kısaca adet ve inanmalar dediğimiz gelenekler, görenekler, örfler, adetler, töreler, inançlar ve moda toplumun halk kültürünü oluşturur.

Toplumda yaşanan sosyolojik ve kültürel olaylar, gelişen teknoloji, toplumun yaşadığı çevre ve göç olayları halk kültürünün değişmesine ve gelişmesine katkıda bulunur.

Gilan halk kültürü de, bu etkiler nedeniyle özellikle de Kosova'nın etnik ve siyasi yapısı gereğince değişmektedir. Ancak, bu değişim ve gelişim içerisinde yeni renkler kazanırken, sahip olduğu kimi zenginlikleri de yitirmektedir.

Gilan'da yaşayan Türklerin geçiş dönemlerinin ilki olan doğumla ilgili inanış ve âdetleri oldukça zengindir. Doğumla ilgili inanış ve âdetlerin bu kadar yaygın olmasının, bütün Türk toplumlarında olduğu gibi çocuğa verilen önemden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Doğum etrafında görülen âdet ve uygulamalar genellikle, bebek ve anne ekseninde görülmektedir.

Doğumla ilgili halk inanışları daha çok doğum öncesine ait olup, kısırlığı gidermek ve yaşamayan çocukların, yaşatılmasına yöneliktir. Bunun için başvuru çareleri, bir taraftan kısırlığa sebebiyet veren kötü ruhların zararlarını gidermeye, bunlardan uzaklaşmaya, diğer taraftan iyi ruhların yardımını almaya yöneliktir.

Günümüzde çocuk sahibi olmak isteyen büyük bir kesim doktor ve hastanelere giderek şifa ararken, doktordan şifa bulamayanlar halk kültürü uygulamalarından yardım ummaktadır.

Çocuk sahibi olabilmek için yapılan bütün uygulamalar, kadın ekseninde görülmektedir. Kısırlığın giderilmesi ile ilgili erkeğe uygulanan herhangi bir inanış veya uygulama tespit edilememiştir. Ancak kadın gebe kalabilmek için özellikle dut ağacı bulunan Tapanıçsa denilen yere gitmektedir.

Hamilelik döneminde aşermeden çeşitli korunma uygulamalarına, çocuğun cinsiyetinin tespitine kadar birçok konuda yine geleneğe dayalı pratiklere yer verildiği tespit edilmiştir. Aşeren kadının canının bir şeyler istediği, istediği verilmezse çocukta eksikliklerin olabileceği kanısı toplumda yaygındır.

Günümüzde doğumlar daha çok hastanelerde gerçekleştirilmektedir. Bunun sonucu olarak da doğum yapılan ortamın değişmesi doğum etrafında görülen bir takım âdetlerin terk edilmesine ya da şekil değiştirmesine sebep olmuştur.

Doğum sonrası uygulanan inanış ve âdetlerde amaç, lohusanın eski sağlığına kavuşturulması, bebeğin ve annesinin nazar, alkarısı vb. kötülüklerden korunması ve bebeğin gelecek hayatının düzenli, sağlıklı, mutlu ve başarılı olmasını sağlamaktır.

Çocuğun bir parçası, yarısı olarak kabul edilen çocuğun eşi, kutsal bir organ olarak görülmektedir. Kırsal bölgede evde yapılan doğumlardan sonra eşe özen gösterilmektedir. Ancak, hastanede doğum yapan kadın, eşe ne olduğu veya ne yapıldığı ile fazla ilgilenmemekte ve eş atılır demektir.

Evde doğum yapılacaksa, doğumu yaptırmak için tecrübeli bir kadın çağrılır. Nuna veya Avo Nene adı verilen bu kadın sevilen, sayılan biri olmalıdır. Çünkü doğacak çocuğun ona benzeyeceği inancı vardır.

Araştırma bölgemiz olan Gilan'da doğumla ilgili daha pek çok uygulamanın canlı olarak yapıldığını söylemek mümkündür.

Kosova Türklerinin örf ve âdetlerine bu kadar önem vermeleri ve günümüze kadar yaşatmalarının birçok sebebi olmakla birlikte, bunda halkın öz benliğini unutmak istememesinin, millî bilince ulaşma arzusunun da büyük payı vardır.

Aralarındaki coğrafi uzaklığa rağmen, Anadolu ve Kosova gelenek ve inanışları arasındaki büyük benzerlik, bu iki toplumun aynı kültürel kaynaklardan beslenen tek bir millet olduğunun açık göstergesidir. Nüfus olarak azalsa da Kosova genelinde Türk varlığını inkar edilemez bir gerçektir.

Kaynaklar

- ACIPAYAMLI, O. (1992). Türk Kültüründe “Ad Koyma Folkloru”nun Morfolojik ve Fonksiyonel Yönlerden İncelenmesi. *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, IV Cilt*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, s.1-14.
- ALTUN I. (2004). *Kandıra Türkmenlerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm*. Kocaeli: Yayıncı Yayınları.
- ARTUN, E. (2005). *Türk Halk Bilimi*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- BAŞÇETİNÇELİK, A. (1998). *Adana Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri Doğum-Evlenme-Ölüm*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BORATAV, P. N. (1984). *100 Soruda Türk Folkloru*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- ÇEVİRME, H. ve Ayşe S. (2005). Alkarısı İnanmaları ve Bilim. *Milli Folklor*, Cilt 9, Yıl 17, Sayı 65, s.67-72.
- ERCAN, A. M. (2002). *Gelibolu Yarımadası'nın Geçiş Dönemi Adetleri Üzerine Bir İnceleme (Doğum-Düğün-Ölüm)*. Basılmamış Doktora Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- <http://www.westtraiken.com>. (27.12.2007)
- İLBARS, Z. (1982). Türk Ve Japon Kültüründe Çocuk Yetiştirme Tarzlarının Karşılaştırmalı Bir İncelemesi. *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, IV. Cilt*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s.247-253.
- KALAFAT, Y. (1996). *İslamiyet ve Türk Halk İnançları*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ..... (2000). *Türk Dünyası Karşılaştırmalı Türkmen Halk İnançları*. Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları.
- ..... (2005). *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*. Ankara: Babil Yayıncılık.
- KİBAR, O. (2005). *Türk Kültüründe Ad Verme-Kişi Adları Üzerine Bir Tasnif Denemesi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- KÖKTAN, Y. (2008). Gilan Türk Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri (Doğum-Evlenme-Ölüm). Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- MALCOM, N. (1999). *Kosova*. Çev. Özden Arıkan. İstanbul: Sabah Yayıncılık.
- ÖNEN, A. M. (2006). *Kosova'nın Nihai Statüsü: Tarihi Süreç Ve Günümüzdeki Gelişmelerin İncelenmesi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖRNEK, S. V. (2000). Türk Halkbilimi, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- POLAT, K. (2003). *Kırgızlar'da Doğum, Evlenme Ve Ölüm Fenomenleri*. Basılmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SÜMER, F. (1999). *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri, Boy Teşkilatı, Destanları*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- TURAN, A. (1992). Türk Folklorunda Albastı/Alkarısı İnancı. *Türk Kültürü Araştırmaları Doğu ve Güneydoğu Anadolu II*, Ankara: Milli Folklor Yayınları, s.77-115.
- TÜRK, H. (1989). Güneyevler Köyü'nde Doğumla İlgili Bazı Geleneksel Uygulamalar ve Boş İnançlar. *Türk Folkloru Araştırmaları 1989*, Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, s.103-117.